

AZ ÚJ FŐVÁROSI KÖZKÖNYVTÁR TERVEZETE.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

I.

Már jó néhány esztendeje, hogy kulturpolitikuskaink figyelme egy égető társadalmi probléma, a magasabb iskoláztatásban nem részesült felnőttek továbbképzése, az u. n. szabadtanítás felé irányul, melynek helyes megoldása az egyetlen célra vezető eszköz az általános műveltség szintjének emelésére. Ennek a szabadtanításnak egyik legfontosabb ága, nélkülözhetetlen kiegészítője a tudomány mai színvonalán álló ismeretterjesztő s összefoglaló kézikönyvekkel, népszerűsítő, de tudományos értékű folyóiratokkal s jól megválogatott szépirodalmi művekkel fölszerelt közkönyvtár. Hiszen a könyvtár kiegészítő munkássága nélkül ma már az elemi ismereteket közvetítő alsófokú népiskola sem lehet el, hogyan nélkülözhetné tehát a magasabb műveltség terjesztésén munkálkodó szabadoktatás? Jól mondta Földes Béla a szabadoktatás országos szervezete tárgyában tartott értekezleten, hogy «a legtöbb tudományban a tulajdonképeni és igazi tanítás a könyvekből történik. A ki nem tanul alaposan könyvekből, nagyon keveset tud». ¹ Ugyanez értekezleten Berzeviczy Albert is rámutatott, habár csak futólag, «az iskolán kívüli közművelődés egy másik igen fontos tényezőjé»-re ²: a múzeumok- és könyvtárakra. Halász Ferencz pedig egyenesen kimondja, hogy «könyvtárak nélkül a művelődés terjesztése lehetetlen; ha könyvet nem adunk a nép kezébe, nem képes magát tovább művelni». ³

Mégis mit látunk? Míg a társadalom áldozatkészsége, részben az állam és — legalább Budapesten — a község támoga-

¹ A szabadoktatás országos szervezete. Közreadja az Orsz. Közoktatási Tanács. Budapest, 1909. 166. l.   ² U. o. 168. l.   ³ U. o. 198. l.

tásával is, már évekkel ezelőtt létre hozta, felvirágoztatta s fenntartja az iskolán kívüli oktatás egyik faktorának, a tanfolyamoknak végrehajtó közegeit: minők pl. a Szabad Egyetem, a Szabad Lyceum, az Erzsébet Népakadémia s az Uránia tudományos egyesület, addig a kurzusok természetes kiegészítőit, a könyvtárakat csak egészen másodlagos figyelemben részesítette, szinte elhanyagolta. Ennek ékes tanúbizonysága az a törvényjavaslat-tervezet, melyet az Országos Közoktatási Tanács az iskolán kívül eső oktatásról kidolgoztatott. E javaslat 10. §-ában a könyvtárakról mindössze ez olvasható: «Gondoskodik (a népakadémiai bizottság) arról is, hogy a tanfolyamokkal kapcsolatosan a községekben megfelelő népkönyvtárak szerveztessenek».¹ A tervezett középfokú és felsőfokú tagozatra vonatkozó szakaszok még ennyiben sem terjednek ki az oly fontos könyvtárügyre s a felállítandó Szabadoktatási Tanács tagjai között hiába keressük a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsát, noha ez intézményünk épen a közművelődés emelését célzó nép- és szabadkönyvtárak megalkotására fekteti munkásságában a fősúlyt.

Honnan magyarázható e közömbösség? Azt hiszem, nem csalódunk, ha e közöny egyik főokát a nagyközönségnek egy az intéző körök által is osztott balvéleményében keressük. Míg az senkinek sem jutott eszébe, hogy a szabadtanítás céljaira főiskoláink szaktanfolyamait használja fel, a pusztá érdeklődőt az élethivatására készülővel zárja össze s például a nagyközönséget az orvosnövendékek számára rendezett klinikai tanfolyamokra utalja, hanem a készség, értelmi felfogás és érettség legkülönbözőbb fokait nivellálni törekvő külön «népszerűsítő» kurzusokra bocsátja, addig, ha arról van szó, hogy e kurzusok hallgatói a tárgykörbe vágó olvasmányokkal ugyan hol mélyítsék s rögzítsék meg a hallottakat, szinte mindenki mai fennálló tudományos könyvtárainkra utal. Igaz: a közvéleményt e helytelen felfogásra a tudományos könyvtárainkban tényleg fennálló gyakorlat vezette, mely azonban belső ellentmondásban áll e könyvtárak valódi rendeltetésével s rendeltetésüknek megfelelő fejlesztésével. Az egyetemi könyvtár pl. kétségkívül az egyetemi tanárok, az egyetemi hallgatók s az egyetemi fokozatokat elnyer-

¹ U. o. 133. l.

tek számára létesült, fejlesztésénél kizárólag ezek szükségletei az irányadók, de már használatánál egy bizonyos alsó életkor szinte az egyetlen korlátozás. Hasonló a helyzet az akadémiai, a múzeumi könyvtárnál is, melyek fejlesztése szintén rendeltetésükhöz mért határok közt mozog, míg hozzáférhetőségük csaknem korlátozatlan. E könyvtárak célja és közönsége közt fennálló ezen ellentmondás azután a legfőbb szülőoka annak az elégtelenségnek, panasznak, mely az olvasók köréből rövidebb-hosszabb időközökben, de szinte évről-évre fölhangzik.

Ezen egészségtelen helyzet orvoslására több mód kínálkozik. Az első s kétségkívül legkényelmesebb mód abban állana, ha e könyvtárak nyilvánosságát összhangba hoznók eredeti céljaikkal, azaz, ha olvasó- és dolgozóhelyiségeiket csak az önálló tudományos kutatás, illetve a főiskolai képzés számára tennők hozzáférhetőkké. A megoldásnak ez a módja azonban manapság, midőn minden még oly észszerű korlátozást is szívesen magyaráznak osztályérdekek egyoldalú istápolására, nem ajánlatos.

A másik mód az volna, ha valamelyik már létező tudományos könyvtárunk eddigi sajátos céljainak épségben tartása mellett általános jellegű intézménnyé fejlesztetnék. Ennek a nézetnek több kiváló képviselője van, többek közt Wlassics Gyula, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének és Tanácsának az elnöke, a ki egyik közgyűlési megnyitóbeszédében ama meggyőződésének adott kifejezést, hogy «nagy haladás lenne, ha . . . a múzeum könyvtára eddigi szűk keretéből általános nagy könyvtárrá alakíttatnék».¹ Ez átalakítás azonban — egyebet nem tekintve — oly óriási alapbefektetéseket, színvonalon tartása oly mértékű évi javadalmazást igényelne, hogy megvalósítását az ország jelenlegi gazdasági helyzetében aligha remélhetjük. E mellett, az ekként átalakított «nemzeti könyvtár», noha általánosságánál fogva fokozottabb mértékben ki tudná elégíteni a nagyközönség igényeit, mégis továbbra is megőrizné szigorúan tudományos jellegét s végleg sohasem szüntetné meg azt az ellentétet, melyet a tudományos könyvtárak célja s a nagyközönség közt fentebb megállapítottunk.

Van azonban egy harmadik mód is, mely a nagyközönség

¹ V. ö. Múzeumi és Könyvtári Értesítő II.

s már fennálló könyvtáraink érdekeit egyformán kielégítené, a nélkül, hogy ez utóbbiak megállapodott kereteit megbontani, vagy hozzáférhetőségüket korlátozni kellene. S ez a mód abban áll, ha — legalább egyelőre — a fővárosban oly közkönyvtár létesül, mely nem csak, hogy nyitva áll a közönség legszélesebb rétegeinek, de a melynek szervezésénél, fejlesztésénél is épen e legszélesebb rétegek igényei az irányadók. Ha ez megtörténik, akkor már létező tudományos könyvtárainkban szinte önmagától, minden korlátozó intézkedés nélkül, helyreállana az egyensúly czéljuk és közönségük között.

Igaz, hogy egyúttal megcsappanna az évi forgalom mértéke is, a minek a statisztikai kimutatások jelen korszakában tulságos jelentőséget szokás tulajdonítani, de erős meggyőződésünk, hogy a mennyiségbeli csökkenés a minőség emelkedésével járna karöltve. Hiszen igen sok komoly kutató csak azért keresi föl ritkábban tudományos könyvtárainkat, mert — főleg a zord téli napokon — szinte lehetetlenség bejutnia a jól fűtött olvasótermekbe. S ugyan mit és hogyan olvasnak ezekben a zsufolt termekben? Egy-két taláalomra kiszedett példa az Orsz. Széchényi Könyvtár olvasótermének forgalmából hű képet ad róla: H. J. építővezető egy ültében Szilvek *Hypnotismusát*, Purjesz *Belgyógyászatát* és Beregszászi *Építési egységárait* «tanulmányozta»; T. B. orvostanhallgató Ehemann (sic!) *Babona és varázslat*, Than *Kémia II.*, Tóth Béla *Magyar anekdotakincs I., II. cz.* műveket kérte ki; F. J. joghallgató meglehetősen igénytelen módon kötötte össze a hasznost a kellemessel, a midőn Herczegh *Magyar jogtörténete* és Schwarz *Institucziói és pandektái* mellett Dugonics *Aranypereceit* is forgatta; szinte megdöbbenő sokoldalúságot tanusított J. D., a ki egyidejűleg olvasgatta Spinoza *Tractatusát*, Higginson *Az Egyesült-Államok történetét* és Mann *Szülészeti műtéttanát*; végül a figyelem dicséretes koncentrációjáról tanuskodik H. A. kéréslapja, melyen Kalocsai *Illemkönyve*, *A pesti művelt társalgó* és a *Hódítás eszközei* szerepelnek. Azt hisszük, bizvást föltehetjük, hogy ez urak és megszámlláhatatlan társaik aligha keresnek fel a Nemzeti Múzeum könyvtárát, ha volna egy olyan intézet, a hol modern szépirodalmi termékek, napilapok, folyóiratok legujabb számai s az ismeretterjesztő könyvek legjobbjai állának rendelkezésükre.

Épen három esztendeje, hogy egyik előkelő napilapunkban¹ e visszaszűrés körülményekre rámutattunk s egyuttal megjelöltük azt a módot, mely a helyzet orvoslására vezethetne: egy a főváros összes kerületeiben legalább egy-egy fiókkal bíró községi szabadkönyvtár létesítését. Hogy helyes úton jártunk, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy Ferenczi Zoltán a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 1909. évi nagyenyedi közgyűlésén *A könyvtárak, mint a közművelődés eszközei* czimben tartott előadásában, valamint a Múzeumi és Könyvtári Értesítőben 1907 óta közzétett cikksorozatában is szintén sorompóba lépett egy ilyen, a fővárosban létesítendő közművelődési könyvtár létesítése érdekében s hogy ez álláspontot a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa is magáévá tette, a mikor elnöke, Wlassics Gyula f. é. február hó 21-én kelt emlékiratában, melyet a székesfővárosi tanácshoz intézett, a többek közt a következő indítványt terjesztette elő: «Vegye föl a fő- és székvárosi tanács a maga városfejlesztő programjába a legközelebbi jövő feladatai közé *egy fő- és székvárosi közművelődési nyilvános könyvtár alapítását*, esetleg a ma meglévőnek ilyenre fejlesztését, még pedig a fő- és székváros viszonyaihoz alkalmazott angol-amerikai minta szerint, melynek fokozatosan fejlesztendő fiókkönyvtárai-val lássa el szükség szerint a különböző külsőbb területeket».²

Dr. Bárczy István polgármester, a ki a székesfővárosi lakosság anyagi szükségleteiről a szociálpolitikai alkotások tekintélyes sorozatával kívánt gondoskodni, a szellemi téren mutatkozó óhajoknak is eleget iparkodik tenni s szokott erélyességével karolta fel a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának ez előterjesztését is. Az ügy bővebb megvitatására ez évi június hó 20-ikára értekezletet hívott egybe s a fővárosi könyvtári bizottság útján emlékiratot készítettett, mely a főváros álláspontját körvonalozza. A fővárosi könyvtári bizottság dr. Szabó Ervin főkönyvtárost bizta meg a memorandum kidolgozásával, a ki széleskörű előtanulmányokra valló munkálatát *Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapestén* czimben tette közzé.

Az ügy rendkívüli fontossága indokoltá teszi, hogy ez emlék-

¹ Pester Lloyd 1908. szept. 4. sz. tárcza: Budapesti Bibliotheksmisere.

² Múzeumi és Könyvtári Értesítő IV. 57.

irattal külön czikk keretében foglalkozzunk, részletesen ismertetve gondolatmenetét s rámutatva azon ellenvetésekre is, melyek dr. Szabó egyik-másik javaslata ellen fölhozhatók.

II.

Dr. Szabó Ervin tanulmánya első fejezetében rámutat arra az Angliában s az amerikai Egyesült-Államokban kialakult közvéleményre, mely a városok életében a *public libraryt* a községházával és az iskolával egyenrangú tényezőnek tekinti; kifejti, hogy a könyvtár a közoktatásügy szerves része, mely az iskolával szemben, a hol «az ismeretek és tehetségek uniformálására» törekszenek, «az egyéni képességek ébrentartásának, az egyéni hajlamok ápolásának» nyújt eszközöket; s végül utal a németországi Bücher- und Lesehallebewegungra, mely angol-amerikai mintára a legutóbbi két évtizedben oly nagyarányú mérveket öltött.

A második fejezetben Budapest könyvtári viszonyait ismerteti, lehetőleg mérsékelt hangon, de mégis igen egyoldalú felfogással.

Azt az állítását teljesen osztjuk s másutt magunk is kifejeztük, hogy a székesfőváros részéről «a könyvtárügy kevés figyelemben részesült». ¹ Amit azonban a főváros eddigi áldozatkészségéről mond, azt lehetetlen aláírunk. Szerinte u. i. a főváros 1906-ban könyvtáraitra 50.000 koronát költött, «ha a különböző iskolai könyvtárakra kiadott 30.000 korona összeget is könyvtári kiadásnak tekintjük». Ezt a 30.000 koronát azonban, épen az iskolai könyvtárak sajátos rendeltetésére való tekintettel, lehetetlen könyvtári kiadásnak tekintenünk. Maradna tehát 20.000 korona. Ha viszont a memorandum I. függeléke 3. táblázatából azt látjuk, hogy 1907-ben a főváros policziális jellegű könyvtárára 25.000 koronát költött, úgy joggal föltehetjük, hogy e fenmaradó 20.000 koronát 1906-ban szintén a fővárosi könyvtárra költötték. Ebből pedig önként adódik, hogy a főváros népkönyvtári czélokra 1906-ban egy fillért sem költött. De ezt Szabó elfelejti figyelembe venni; összehasonlítja Budapest könyvtári kiadásait egyéb nagy városokéival s midőn kijelenti, hogy «Berlinnek

¹ I. m. 4. l.

már 1871-ben volt annyi lakója, mint Budapestnek ma, de népkönyvtárait még a nyolczvanas évek elején sem költött 30.000 koronánál többet», bizonyára akaratlanul, azt az impressziót kelti föl az olvasóban, mintha Budapest főváros a népkönyvtárak segélyezésében a nyolczvanas évek Berlinjével szemben alig 10.000 koronával maradna el.

Pedig egyébként dr. Szabó Ervin épen nem rejti véka alá a mondanivalóját s talán tulságosan pesszimista szemüvegen át nézi a helyzetet. Így, a mikor kijelenti, hogy «a szakemberek és kutatók régen tisztában vannak azzal, hogy Budapest tudományos könyvkészletei a legegységibb tudományos szükségletet sem elégítik ki».¹ Noha távol áll tőlünk az a gondolat, hogy az összes «szakemberek és kutatók» nevében nyilatkozzunk, annyit bizvást meg merünk kockáztatni, hogy ezen a téren talán még sem állunk olyannyira «csehül»² a mint Szabó gondolja.

Igaz s ezt mindnyájan tudjuk és hirdetjük, hogy «olyan jellegű nemzeti könyvtár, a milyen Angliában a *British Museum*, Franciaországban a *Bibliothèque Nationale*, az Egyesült-Államokban a *Library of congress*, Németországban a (berlini) *Kgl. Bibliothek*, Ausztriában a *Hofbibliothek* stb. stb. Magyarországon egyáltalán nincsen».³ De ez nem csupán az évi javadalmazás nagy különbségein mulik, a melyekre Szabó is rámutat, hanem még inkább az intézetek történeti multján s a fentartó államok egész gazdasági helyzetének óriási különbségén fordul meg. Azonban ha nincs is olyan könyvtárunk, mely az összes tudományos szakokat egyformán kítünően s oly mértékben képviselné, hogy az önálló tudományos buvárlat legkisebb igényeit is kielégítené, mégis a legtöbb szak tudományos művelésére, ha nem is bőséges, de legalább is kielégítő könyvtári segédeszközök állnak rendelkezésünkre. Csak nem szabad oly szűkre fognunk a «különösebb nehézségek nélkül hozzáférhető tudományos könyvtárak» körét, mint Szabó teszi. Dr. Szabó Ervin u. i. mindössze kilencz ily intézetről tud s kihagy oly jelentős gyűjteményeket, minők az Orsz. Iparművészeti Múzeum, a M. Kir. Múzeum, a Földtani Intézet s a Kir. Orvosegyesület könyvtárai. Ezen kívül az egyetemi szemináriumok, laboratóriumok és klini-

¹ I. m. 5. l.² U. o. 7. l.³ U. o. 6. l.

kák, a M. Nemzeti Múzeum egyes osztályai, a Szépművészeti Múzeum s más tudományos intézetek mellett is fennáll több ezer kötetes, rendesen jól megválogatott, modern színvonalon álló szakkönyvtár, mely a szakembernek minden különösebb nehézség nélkül rendelkezésére áll. A mikor *tudományos* könyvtári használatról van szó, oly jelentős faktorok ezek a gyűjtemények is, hogy okvetlenül meg kell emlékeznünk róluk. Sajnos, a tudományokkal hivatásszerűleg foglalkozók egy része, legalább kezdő korában, nem igen tud ezekről a szakkönyvtárakról s többé-kevésbé enciklopedikus jellegű könyvtárainkban keres gyakran hiába oly műveket, melyeket e szakkönyvtárakban bizvást megtalálhatna. E bajon nagyon segítene egy kis «Budapesti könyvtárkalauz», mely a fővárosban fennálló összes hozzáférhető könyvtárakat felsorolná, használatuk módját, állományukat röviden ismertetné.

Dr. Szabó ezután áttér azokra a könyvtári intézményekre, melyek székesfővárosunkban kizárólag a nagyközönség könyvszükségletét volnának hivatva kielégíteni. Vizsgálódása köréből, a dolog természetének megfelelően, teljesen kikapcsolja a kölcsönkönyvtárakat s a kaszinói és egyéb egyesületi könyvtárakat; az iskolai és intézeti könyvtárakról pedig külön szól egy másik fejezetben s ezuttal csakis a nép részére alkotott népkönyvtárak és szakszervezeti könyvtárak dolgával foglalkozik. Statisztikai adataihoz alig lehet hozzászólni, mert mint Szabó mondja, e népkönyvtárak «nagyobb része sokkal kisebb, sem-hogy működésük statisztikai földolgozást vagy leírást megérdemelt volna».¹ Dolgozata ötödik táblázatára hivatkozva, mely mindössze 12 népkönyvtárt vesz figyelembe s e 12 könyvtárban 1907-ről 55.000 kötetet mutat ki, azt állítja, hogy az összes budapesti népkönyvtárak állománya 1907-ben alig lehetett több 55.000 kötetnél».² Mi a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa legutolsó nyomtatásban megjelent évi jelentése alapján 20 könyvtárra 1908-ról csupán (kerek számban) 36.500 kötetet tudunk kimutatni. E számban nem foglaltatik benn a III. ker. nép- és iskolakönyvtár s a X. ker. rákosi nép- és iskolakönyvtár állománya, mely dr. Szabó szerint 1907-ben 3500 kötetet tesz s

¹ I. m. 8. l.

² U. o.

nem foglaltatik benn a Budapesti Könyvtár-Egyesület központi könyvtára, mely 1908-ban 20.073 darabból állott.¹

Viszont az együttvéve 36.500 kötetet tartalmazó 20 népkönyvtár 1908. évi együttes forgalma a mi számításunk alapjául vett hivatalos jelentés szerint kerek számban 135.500 kötet volt, tehát valamivel kedvezőbb, mint a Szabó által föltételezett 115.000 kötetes forgalom. Abszolút számokban a kétféle kimutatás közötti különbség lényegtelen, de ha az adatok viszonylagosságát vizsgáljuk a forgalom szempontjából, akkor a mi kimutatásunk szinte 50%-kal kedvezőbb, mint az emlékiraté. Míg ugyanis dr. Szabó szerint egy-egy kötet alig kétszer forgott meg egy évben, a mi adataink szerint egy-egy kötet évi forgalma: 3-7.

Dr. Szabó fejtegetései további során a bécsi *Zentralbibliothek* adatait összeveti a *Budapesti Könyvtáregyesületével* s a mint ez előrelátható, a magyar intézetre valósággal megsemmisítő eredményekre jut. Ez összehasonlítások kitünő agitatorikus eszközök egy Budapesthez méltó szabadkönyvtár felállítása mellett, de rendkívül igazságtalanok a *Budapesti Könyvtáregyesületre* nézve. A bécsi *Zentralbibliothek* 23 fiókjával egész Gross-Wien területét behálózza, míg a *Budapesti Könyvtáregyesületnek* csupán hat fiókja van, valamennyi kizárólag a budai oldalon s még e hat közül is négy igen korlátolt körre szorítja működését, a mennyiben három katonai s egy kórházi czélokot szolgál; a fenmaradó kettő közül pedig az egyik csupán 1908 május havában nyílt meg mindössze 1400 kötetes könyvkészlettel. Maradna tehát az összehasonlításhoz egyetlenegy fiók — a központ inkább *reference library* jellegű — mely 7190 kötetével a Corvin-téri Vigadó egy második emeleti, kedvezőtlen fekvésű udvari szobácskájában szorong s még így is 24.021 kötetes forgalmat volt képes elérni, vagyis egy-egy kötetét nem, mint Szabó mondja, 1-3-szer, hanem 3-3-szer forgatta meg, a mi a 200.000 koronás évi költségvetéssel dolgozó *Zentralbibliothek* 5-6-szeres kötet-forgalmához már tetemesen közelebb áll. Ha pedig tekintetbe vesszük, hogy e fiók kiadásai 1908-ban 600 koronánál

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1910. évf. 44. l. E 20.073 db aligha tekintethető ugyanennyi kötetnek, mert hiszen az egyesület szerint ugyanekkor központi könyvtára 8552 műből állott.

többet aligha tehetek, mert hiszen a helyiség ingyenes, a kezelők díjazás nélkül teljesítik önként vállalt munkájukat és könyvbeszerzésre mindössze 475·50 koronát fordítottak, úgy egy-egy kölcsönzés költsége nem, mint dr. Szabó állítja, közel kétszerese a bécsi kölcsönzés költségének — kötetenkint 16·3 fillér 8·4 fillérrel szemben — hanem még felénél is kevesebb: 3·3 fillér!

Sajnálattunkra nem oszthatjuk azt az elismerést, melylyel dr. Szabó Ervin a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó szakegyletek könyvanyagának megválogatásáért adózik, még pedig épen azon tapasztalatok alapján, melyeket — dr. Szabó tanácsát követve — a szakegyleti könyvtárak nyomtatott katalogusaiból szereztünk. Ha végignézzük pl. «*A budapesti aranyművesek, vésnőkök és rokonszakmák szakegyletének könyvtárjegyzékét*», mely évszám nélkül, de az 1909. év elején jelent meg, úgy a magyar részben «*történelem, kor- és életrajzok, útleírások*» cz. szakban felsorolt 40 mű között egyetlen Magyarország egész történetét tárgyaló művet sem találunk, ellenben az egyház történetét egész sereg «történeti mű» igyekszik «megvilágítani», hogy miféle módon, arról a «történeti» művek pusztja felsorolása¹ kellőképp tájékoztat. Miként nincs a könyvek között egyetlen teljes hazai történelem, úgy nincs egyetlen magyar irodalomtörténet sem. A *Bölcsélet, társadalomtudomány és szociális művek* csoportjában: Szász K., *Az ember tragédiájáról*, a *Történelem* stb. szakban: Boross, *Beöthy Zsolt életrajza* s Ferenczy, *Emlékbeszéd Tóth Kálmán felett* s a *Szak- és tankönyvek, naptárak* csoportjában Thaly, *Irodalomtörténet a Rákóczi-korból*, ime az egész, a mi e gyűjteményben a magyar irodalomtörténetet képviseli. Ilyen s ehhez hasonló színvonalú a legtöbb tudományos szak összeállítására: egy részük haszontalan fércművekből kerül ki, másrészük viszont vagy a legszűkkeblűbb pártszempontok szerint,² vagy pedig teljesen ötletszerűen állítottatott össze. A katalogus

¹ Beiffault, *Róma titkai a XIX. sz.-ban*; Corvin, *A papok tükre*; Fercal, *Az inkvizíció titkai* és *A spanyol inkvizíció története*, La Chadre, *A pápák bűnei*.

² Csak egyetlen kérdésre nézve találtam két különböző szempontból írt művet s ez Kossuth Lajos élete; az ő életét, jellemét és törekvéseit az aranyműves segédek Zimányi könyve és Gracza műve alapján ismerhetik meg.

szakbeosztása szintén minden kritikán aluli. A könyvtár «tudományos» anyaga négy osztályba van besorozva; ezek: I. Bölcsélet, társadalomtudomány és szociális művek; II. Történelem, kor- és életrajzok, útleírások; III. Szak- és tankönyvek, naptárak; IV. Vegyes. Képzeltető, hogy e négy szakban micsoda chaos keletkezik. Czögler, *A fizika története*, Darvai, *Üstökös-csillagok*, Darwin, *A fajok eredete és Az ember származása*, Flammarion, *Uránia és A világ vége* az I. szakcsoportba került; Bodnár, *Az erkölcsi világ*, Sebesztha, *Lélektani rajzok* és Spielman, *A hipnotizmusról*, ellenben a III-ikba. A szépirodalom megválogatásánál szintén érezzük a legegységibb kritikái érzék hiányát. Arany János, Kiss József, Reviczky Gyula, hogy csak azokat a költőinket említsük, a kiket hihetőleg dr. Szabó Ervin is érdemeseknek tart a beszerzésre, az aranyművesek szakegylete könyvtárából kiszorultak s kiszorultak Belenczéresi, Peterdi, Vermes, előttem ismeretlen remekei kedvéért. Vörösmarthy (sic) csak epikai költeményeivel szerepel, lyrája ellenben — mely pedig a nagyközönség szempontjából a legéletképesebb s így ily könyvtárban elsősorban volna beszerzendő — kimaradt; remélhetőleg nem a *Szózat* miatt, hanem csak pusztán véletlenségből. Mert másnak, mint a vak véletlennek nem tulajdoníthatjuk azt a névsort, mely e jegyzékben a költészetet képviseli.¹ A regényirodalom furcsaságai ismertetésével lapokat tölthetnénk meg, de beérjük egy-két számszerű adattal; Bársony 2, Bródy S. 13, Gárdonyi 2, Herczeg 3, Jókai 3, Mikszáth 7, Pekár 3, Szomaházy 4 s Thury 4 művel van képviselve, akkor, a mikor se szeri, se száma az eféle műveknek, mint Bartalus, *A kávénénikék*, (3 példányban is!) Bogdányi, *Pupák uram viselt dolgai*, Csomory, *A Duna titka*, Márkus, *Csintalan történetek* stb. stb. Csodálom, hogy dr. Szabó Ervin, a ki a szabadtanítás pécsi kongresszusán olyan elítélően nyilatkozott a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa könyvtárainak az összeállításáról, az ilyen nivón mozgó szakszervezeti gyűjteményekkel annyira meg van elégedve!

Dr. Szabó tanulmánya III. fejezetében a létesítendő új

¹ Ime a névsor: Belenczéresi, Casanova, Csizmadia, Dayka, Dömötör, Heine, Homér, Kisfaludy, Kiss A., Migray, Milton, Nikelsky, Pap K., Petőfi, Peterdi A., Tóth K., Vermes, Vitkovics, Vörösmarthy (sic), Zádor, Zrínyi M. gróf.

községi könyvtár feladatát, olvasókörét és könyvanyagát jelöli ki. A feladatot, illetőleg a dr. Szabó Ervin által idézett amerikai jelmondatot, «a legjobb könyveket, a lehetőleg legtöbb olvasónak a legolcsóbb uton», szívesen aláírjuk; azt a követelését is magunkévá tesszük, hogy «az új nyilvános könyvtárnak Budapest népességének minden osztályát és rétegét meg kell nyernie» és végül elfogadjuk azokat az elveket is, a melyeket az anyag megválogatására nézve a glasgowi városi könyvtár fejlesztési programjának mintájára fölállít. Igen helyesen mondja: «Az új nyilvános könyvtár anyaga sem a régi tudományos könyvtárakéval, sem a régi népkönyvtárakéval nem azonos. A régi tudományos könyvtárakéval megegyezik abban, hogy tudományos irodalmat is gyűjt; de eltér abban, hogy nem a szaktudósok szükségleteire van tekintettel és ezért a régi és ritka, de inkább csak történeti értékű irodalom helyett főként a modern irodalomra helyezi a súlyt és eltér abban is, hogy nagytömegű szépirodalmat tart készletben. Ebben viszont egyezik a régi népkönyvtárral. De ettől is eltér a szépirodalom modernsége és általánossága, másrészt a tudományos irodalom célzatosság nélkül összeválogatott gazdag gyűjteménye által».¹

III.

Lássuk már most, hogyan képzeli el dr. Szabó Ervin ezen modern és nagyszabásúnak ígérkező intézmény létesítését. Valljuk meg — a város pénzügyi helyzetének nyomása alatt — nem épen nagyszabású módon és sokszor ellentétben azokkal az elvekkkel, melyeket mint irányadó szempontokat csak az imént maga is fölállított. Míg előbb határozottan kimondja, hogy az új könyvtár nem lesz a szaktudósok igényeire tekintettel, alig két lappal odébb, a tervezett könyvtár számára határozott részt kér a szaktudósok számára berendezett tudományos könyvtárak munkájából s azt ajánlja, hogy mivel a könyvtárak egyike sem kultiválja a kívánt mértékben (s talán hozzátehetnők a némelyeknek kedves irányban) az államtudományokat, az új könyvtár erre az egyetlen területre specializálja magát, v. i. míg a többi tudományágak csak oly mértékben volnának meg

¹ I. m. 16. l.

benne, a mely a nagyközönséget, annak művelt s kevésbé művelt rétegeit, mint érdeklődő laikusokat képes kielégíteni, addig az államtudományokat illetőleg a szaktudós aprólékos igényeit is tartsa szem előtt. S mindezt csak azért, mivel «a fővárosnak már most is van, ha új keletű is, de elég nagy államtudományi könyvtára, a mely hamarosan hézagpótló intézménynyé lett». A *Fővárosi könyvtár* érdemeit s hasznosságát ezen a téren készségesen elismerjük, de mindkét félre: az intézményre és a használókra nézve is hasznosabbnak tartanók, ha jellegét továbbra is megőrizve, mint a főváros tudományos könyvtára a tervezett új közkönyvtártól helyiség és javadalom tekintetében is elkülönítve tartatnék fenn. Azért az igazgatás és a könyvtári munka tudományos része közös tisztviselői karra volna bizható, míg az új közkönyvtár kezelőszemélyzete az új viszonyokhoz megfelelően volna szervezendő. Azt meg épenséggel nem látom be, hogy miért ne lehetne «az új könyvtár megalakításánál másból, mint a fővárosnak már ma 80.000, addig bizonyára majd 100.000 kötetet számláló gyűjteményéből kiindulni». A mit Szabó itt ajánl, az különben lényegileg nem volna más, mint — névváltoztatás. A mai fővárosi könyvtár megtartaná mai jellegét s irányát a «központi könyvtár» czégre alatt, a fiókok gyarapításához semmivel sem járulna hozzá, ellenkezőleg maga gyarapodnék (?) a fiókok időről-időre kicserélendő anyagával.¹ Ámde lehetővé tenné, hogy az új könyvtár 80—100.000 kötettel nagyobb könyvállománnyal s 60.000 koronával magasabb évi javadalmazással szerepeljen a szabadkönyvtárak statisztikájában.

Az olvasó gyarapítás egy másik módját szerző néhány állami, testületi és társulati könyvtárral való együttműködésben látja. Műve 11. táblázatában összesen 11 ily könyvtárat sorol fel, köztük a kereskedelmi és iparkamara, a mezőgazdasági múzeum s a természettudományi társulat gyűjteményét, melyek a kooperációra alkalmasak. Az együttműködés Szabó szerint kétféleképp nyilvánulna meg. Amely könyvtáraknak alkalmas helyiségük nincsen, «az új könyvtárban kapnának helyiséget s ennek fejében könyveiket a könyvtár forgalmába bocsátanák», de nem

¹ L. i. m. 19. l.

jelöli meg közelebről, vajjon az új könyvtár központi osztályában, vagy valamelyik fiókjában, esetleg több fiók közt megosztva, külön zárt sorozatban, vagy a többi anyag közé bekebelezve kívánja-e őket felállítani s biztosít-e a letéteményező szervezeteknek a használatnál valami előjogot, vagy sem. Már pedig épen ezek a momentumok azok, melyek az eszme megvalósításánál elsősorban veendő számításba s a melyek megoldásától az egész akció sikere függ. Szintügy meglehetősen homályos az, a mit azon kooperációra alkalmas gyűjteményekről mond, a melyeknek megvan a maguk megfelelő helyiségük, de a melyeket csak hozzáférhetetlenségük miatt használnak oly extenzíven.¹ Ezekről — úgymond — azt kellene kérnünk, hogy a nyilvános könyvtár közvetítésével és annak jóállása mellett adják ki könyveiket a nagyközönségnek». Itt viszont azt szeretnők tudni, miben nyilvánulna az a közvetítés, mert a közreműködés értéke kizárólag ettől függ. Úgy gondolja-e Szabó, hogy az olvasók a közkönyvtár által kiadott jeggyel maguk vegyék ki a szükséges köteteket a kooperáló könyvtárakból s a lágymányosi lakosnak ma az Eszterházy-utczába kell mennie egy könyvért, mely csak a Természettudományi Társulat könyvtárában van meg, holnap meg az Alkotmány-utczába, mert a másik könyv viszont csak a Kereskedelmi- és Iparkamara könyvtárában található, vagy pedig úgy, hogy az olvasó mindkét esetben a lakásához legközelebb eső városi fiókhoz fordul, mely a maga hatáskörében s költségén hozza helybe a kívánt műveket? Arról sem szól, hogy a kooperáció ezen módja által az egyesületi könyvtárak személyzetére háramló munkatöbblet költségeit mily úton és kik fedeznék? A míg ezt nem tudjuk, nem áll módunkban megítélni, hogy az a 100—140.000 kötetnyi emelkedés, mely szerinte ily módon az új könyvtár állományában ki volna mutatható, tényleges plusz volna-e, vagy csak olyan statisztika-korrektíva?

Dr. Szabó a kooperáció egy harmadik lehetőségét is megemlíti, a mely abból állana, hogy az új közkönyvtár bizonyos illeték ellenében egyes egyleteknél, köröknél a tagok kizárólagos

¹ Az «extenzív használat» ügylátszik az «intenzív használat» ellenétes fogalmat akar jelölni.

használatára szolgáló s időnkint fölfrissítendő fiókokat létesítene. Ezt megteheti egy magán vagy társadalmi vállalkozás, de a közpénzen fenntartott községi könyvtárat ugyan furcsa világitásban tüntetné fel.

Viszont amaz indítványt, hogy jó volna, ha az új könyvtár a környékbeli nagyobb községekben is létesítene fiókokat, de azzal a föltétellel, hogy fenntartásukhoz az illető községek is hozzájárulnának lakosságuk arányában, csak helyeselhetjük, mert kétségtelen, hogy a fiókok üzemköltségei kevesebbe kerülnének, mint önálló igazgatással bírókké s az anyag is változatosabb volna, minthogy egy része a központból folyton kicseréltetnék. De a fővárosi anyaintézetre a kooperáció ezen módja szintén inkább csak a statisztika szempontjából volna előnyös; a könyvtár vásárlóképessége és a rendelkezésére álló könyvkészlet jelentékenyebb növekedését azonban aligha eredményezné, mert hiszen a fiókkönyvtár berendezését, könyvkészletének állandó s bizvást legköltségesebb részét is neki kellene beszereznie s a fiókok számának növekedtével a legolvasottabb könyvek többes példányai beszerzésének is lépést kellene tartania.

Szinte magától értetődő az adott viszonyok közt dr. Szabó Ervin amaz indítványa, hogy a mai meglevő népkönyvtárakat bele kellene olvasztani a létesítendő új közkönyvtárba. Örömmel olvassuk, hogy ez esetben a Budapesti Könyvtáregyesületnek s az Erzsébet Népakadémiának önállóbb szerepet szán a működésük főterületén (II., illetve VIII. kerület) létesítendő fiókokkal kapcsolatban. A mit azonban az Erzsébet Népakadémiának népkönyvtári czélokra «állítólag» rendelkezésre álló «néhány száz-ezernyi korona» miként való felhasználásáról tervez, az aligha lesz oly egyszerűen megvalósítható. Az a néhány százezer korona valószínűleg az 1907. évi törvényczikk alapján a király 40 éves megkoronáztatása emlékére a Népakadémiának ajándékozott nőipariskolai épület értékéből s az átalakításra megajánlott 100.000 K államsegélyből áll. Vajjon bele fog-e menni a kormány, hogy az egyesület e tekintélyes anyaggal «az új könyvtár alapítói sorába» lépjen s beéri-e azzal, hogy ennek fejében az új könyvtár a népakadémiára bizná «egy, esetleg két fölolvasó- és tantermekekkel és laboratóriumokkal fölszerelt kerületi fiókkönyvtár kezelését»? Úgy vélem, sokkal egyszerűbb

s a kormány részéről is inkább elfogadható az a megoldás, ha az új könyvtár az Erzsébet Népakadémiára hagyná az őfelsége 40 éves megkoronáztatása emlékére fölépítendő népház megalkotását s fiókkönyvtárával ő lenne a Népakadémiának kétségkívül szívesen látott vendége.

Dr. Szabó Ervin a létesítendő közkönyvtár állományának egy tekintélyes részét a székesfőváros 321 községi iskolája mellett fennálló 117 tantestületi s 67 ifjúsági könyvtár¹ adhatná, a melyek 1906-ban 122.000 kötetből álló anyagát szintén be akarja olvasztani az új könyvtár állományába. Indítványát azzal indokolja, hogy az «iskolai könyvtárak teljesen czéljuk tévesztett intézmények, a melyek sem didaktikai, sem oktató, sem gyönyörködtető hivatást nem képesek teljesíteni».² S a mellett drágán is dolgoznak, hiszen egy-egy használat a városnak 40 fillérjébe került. Az új könyvtár olcsóbban fog dolgozni, mert dr. Szabó — hogy mily alapon, azt nem árulja el — egy-egy kikölcsonzés árát itt 30 fillérben állapítja meg. Ez az olcsóság azonban csak látszólagos. «Az iskola, a tanítói tekintély elve», melyek a forgalomra dr. Szabó szerint gátlólag hatnak, önkényt értetődőleg csakis az ifjúsági könyvtárakra állhat fenn; már pedig ha ezek forgalmát külön vesszük, úgy dr. Szabó 10. táblázata szerint a használat egy-egy esete 21 fillérbe kerül, vagyis 9 fillérrel kevesebbe, mint fog a létesítendő új könyvtárban kerülni s így a városnak ugyanazon forgalomért, melyet ifjúsági könyvtárai 1906-ban 10.493 koronával bonyolítottak le, az új könyvtárban 4627 koronával *többet* kell fizetnie. Igaz, hogy így elkülönítve a tantestületi könyvtárak egy-egy használata viszont 126 fillérbe kerül s ekként a mi elvész a vámon, a réven bőségesen megtérül, mert hiszen az új könyvtárban ez a használat is csak 30 fillérbe fog kerülni kötetenkint. De dr. Szabó kimu-

¹ 1906. évi adatok: azóta az ifjúsági könyvtárak száma hihetőleg szaporodott, mert hiszen az új népoktatási törvény azzal, hogy a beiratási díjak felét az ifjúsági könyvtárak fejlesztésére rendelte, egyúttal azt is kimondotta, hogy minden népiskola tartozik ily könyvtárat fentartani. Ebből önkényt következik, hogy a mennyiben a Szabó által kimutatott 67 ifj. könyvtár közt népiskolaiak is vannak, ezek a népoktatási törvény idevágó rendelkezéseinek fölfüggesztése nélkül meg nem szüntethetők, illetve az új könyvtárba be nem olvaszthatók.

² I. m. 23. l.

tatásában nem számol azzal a körülménnyel, hogy a tantestületi könyvtárak elsősorban konzultatív jellegűek s a helyben használt kötetekről nem szokás nyilvántartást vezetni. A kimutatott 11.192 kötetes forgalom tehát a tényleges használatnak csupán egy kisebb töredéke. Mint látjuk, az olcsóbság reménye nagyon is problematikus.

Azt magam is vallom, hogy az ifjúság olvasókedvét nagyban fokozná az a *látszólagos szabadság*, melyet a közkönyvtárban élvezne, mert az természetes, hogy e szabadság csakis látszólagos lehet, hiszen az iskolásgyermek csak a legnagyobb körültekintéssel, pedagógiai és esztétikai érzékkel egybeállított ifjúsági osztályokba nyernének behocsáttatást. De az is magától értetődik, hogy az ifjúsági osztályok felállításánál még nagyobb decentralizációra volna szükség, mint a könyvtár egyéb osztályainál. Egy-egy olyan kiterjedésű területben, minő pl. az V., VI., VII. kerület 5—6 fiók sem volna elégséges. Hogy gondolja már most dr. Szabó ezt a főváros egész területére legalább 50-ben megállapítandó ifjúsági osztályt elhelyezni s kikre szeretné sok tapintatot igénylő kezelésüket bizni? Azt hiszem, a mi viszonyaink közt az iskolai épületek s a tanítói kar igénybevétele nélkül aligha lehet e kérdést megoldani s ezzel a szabadságnak az a látszata, melyet mint a közkönyvtár előnyét felhoztunk, alaposan megcsappanna.

Más természetű aggodalmakat ébreszt bennünk az a terv, hogy a tantestületi könyvtárak is beolvasszassanak az új közkönyvtárba. E könyvtárak legértékesebb részére a tanerőknek minden pillanatban szükségük lehet s ha a rögtönös konzultáció lehetőségétől megfosztjuk őket, féltő, hogy a tanítótság egy igen tekintélyes hányada inkább lemond arról, hogy a tananyag egymásik bővebb taglalást érdemlő része felől tüzetesebb tájékozódást szerezzen, ha erre nem az óráközöket, hanem délutáni vagy esti szabad idejét kell felhasználnia s esetleg másfél órát kell elfecsérelnie olyasmire, a mit a tantestületi könyvtárban öt percz alatt elvégezhet. Igaz, vannak a tantestületi könyvtárakban fölös számmal olyan kötetek — elavult leltári darabok, no meg felsőbb rendelet, vagy jóváhagyás stb. czimén az évi átalány terhére vérző szívvel megrendelt díszművek, — a melyeket nélkülözhetnek e könyvtárak, de ezeknek az új könyvtár sem látná valami sok hasznát.

A *fővárosi pædagogiai könyvtárt* viszont bátran be lehetne kebelezni akár a központi, akár valamelyik fiókkönyvtárba. Az új könyvtár teljesítő képességét ez a szakkönyvtár nem fokozná ugyan, de legalább csökkentené a fentartás és kezelés költségeit. Ellenben a fővárosi hivatalokban szétszórt kézikönyvtárakban fölöslegessé vált anyag bekebelezésének alig volna értelme. A mi a szakszemponatok szerint összeállított kézikönyvtárakban fölöslegessé válik, mint lehetne életképes a nagyközönség igényeit szemmel tartó közkönyvtárban? Ezzel csak a holt anyagot szaporítanók.

Ily világitás mellett a megalakítandó könyvtárnak nem 330—400.000 kötet állana mindjárt az első csapásra rendelkezésre, hanem egy 75.000 kötetes államtudományi és pedagógiai szakkönyvtár mellett 30—40.000 kötet a régi népkönyvtárak anyagából, 40—45.000 ifjúsági irat vagy ötven ifjúsági osztály felállításának kényszerűségével súlyosbítva, a mihez még a tantestületi könyvtárakból kiselejtezhető 30—35.000 jórészt «múzeumi darab» s a kooperáló könyvtárak 100—140.000 kötete járul, föltéve, hogy e könyvtárak az együttműködésre megnyerhetők.

Az évi bevételt dr. Szabó kb. 110.000 koronában állapítja meg a következő alapon:¹

Népkönyvtárak kiadásai	20.000	korona
Iskolai könyvtárak kiadásai ...	30.000	«
A Fővárosi könyvtár költségei ...	60.000	«

s így «új szükségletként csak az maradna, a mit a mai kiadások levonása után kapunk». Dr. Szabó itt sem mondja ki határozottan, hogy mennyi is az az új szükséglet, de műve 11 lapján van egy nyilatkozat, mely szerint az évi szükséglet körülbelül 250.000 koronát tenne ki. Maradna tehát az ő számítása szerint fedezetlenül 140.000 korona, a valóságban azonban jóval több, mivel a Fővárosi könyvtár mai dotációját továbbra is fölemésztene a tervezett államtudományi szakkönyvtár, a mely a negyedmilliós költségvetéshez alapul vett 800.000 kötetnyi évi forgalomnak csak kis töredékét fogja szolgáltatni (semmi esetre

¹ I. m. 25. l.

sem évi 200.000 kötetet)¹ s mivel továbbá az iskolai könyvtárak kiadásaiából legfeljebb csak az ifjúsági könyvtárakra eső rész, tehát mintegy 12.000 korona jöhet számításba, a mely összeg bevásárló képessége azonban — minthogy az ifjúsági könyvek használati költségei 21 fillérről 30-ra fognak emelkedni, — egy harmaddal csökken. A szomszédos községek részéről számításba vett 7—8.000 koronát bátran mellőzhetjük: megszavazásuk legalább is kétséges s a fejében vállalandó kötelezettségek költségei teljesen egyensúlyozzák, ha ugyan nem haladják meg ez összeget. A fedezésre váró összeg tehát mintegy 160—180.000 korona volna.

Ez összeg egy részét dr. Szabó a könyvtári kölcsöndijakból fedezné. Kötetenként 4 fillért szedne, a mi 800.000 kötetes forgalomnál² 32.000 koronát tesz ki. Még mindig fedezésre várna tehát évi 130—150.000 korona, a mihez még az első évek nagy beruházási költségei is járulnának, ha ugyan az üzemköltségekbe nincsen beleértve ezek amortizációja is.

A kölcsöndij kérdésének nagy fontosságot tulajdonít dr. Szabó Ervin, mert indokolásának egy egész fejezetet szentel. Hivatkozik a bécsi példára, melyet pedig bajos analogiának venni, mert hiszen a Zentralbibliothek teljesen társadalmi alkotás, a tervbe vett fővárosi könyvtár pedig kifejezetten községi intézmény lenne. Véleményem szerint ez illeték szedése csak társadalmi intézményeknél van helyén, községiéknél pedig csak akkor tűrhető meg, ha a község annyira szegény, hogy az illeték elmaradása az intézmény létesítését veszélyeztetné. Nem lehetne-e valamivel kisebb költségekkel dolgozni s az egyes kikölcsönzések üzemköltségét 26 fillérré leszállítani? Ez esetben teljesen ingyenesen lehetne életbe léptetni az intézményt, a városnak az előirányozottnál nem súlyosabb anyagi megterheltetése nélkül. Az illeték mellett alig sorakoztatható fel érvnek az a körülmény, hogy nálunk külön könyvtári adó behozatalára nem gondolha-

¹ Vajjon figyelembe vétetett-e ezen körülmény a kikölcsönzés átlagos költségeinek a kiszámításánál, nem tudom, mivel Sz. csak kész eredményeket ad.

² Sz. itt 1,000.000 kötetes forgalmat vesz fel a kerek szám kedvéért, de megfelelnek, hogy a 11. lapon hangoztatott összköltségek csupán 800.000 kötetre vannak megadva.

tunk. Lám Berlin városában szintén nincs könyvtári adó s a városi népkönyvtárak használata azért mégis ingyenes, pedig az üzemköltségek — Szabó szerint — ott is kötetenkint 27 fillerre rúgnak.

Dr. Szabó fejtegetésének eddigi során sok szó esett a «központról» s a «fiókokról», de egy sem elhelyezésük módjáról. Az utolsó fejezetben végre ez is szönyegre kerül, de sajnos, csak igen mellékesen. Dr. Szabó igen szépen s meggyőzően fejti ki azt a szerves kapcsolatot, mely a szabadkönyvtár és a szabadtanítás között fennáll s a mely kapcsolatnak az eredménye «az angol-amerikai könyvtárápület normál típusa, a melyben a könyvraktárak és olvasótermek mellett előadó- és tantermek vannak».¹ Ez a kapcsolat különben már nálunk is kezd átmenni a köztudatba, hiszen a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által tervbe vett vidéki «kulturházak» is igen közeli rokonai ennek az intézménynek.

Ujságainkból eddig is tudtuk s dr. Szabó művéből most hivatalos formában vesszük azt a hírt, hogy a székesfőváros népjóléti célokra tett milleniumi alapítványa terhére egy «előadótermekből, laboratóriumokból, könyvtárakból, önképző klubok otthonaiból álló monumentális intézményt készül létesíteni».² Dr. Szabó Ervin alig tud «szerencsésebb kombinációt elképzelni, mint ennek a tervezett Népházának területi egyesítését és szervezeti kombinációját az új könyvtárral». Ezt a lelkesedést bajos összeegyeztetni azzal a kijelentésével, «hogy a munkásosztály kétségen kívül legfejlettebb rétegét, a szervezett munkásokat nem lehet olyan könyvtárba becsalogatni, a melyre már előre rásütötték a jótékonyság bélyegét, a mely már előre abban a színben jelentkezik, hogy azt a gazdagok és a jómóduak csak a szegényeknek csinálták»,³ mert hiszen székesfővárosunk bourgeois közönsége épen egy ilyen népjóléti intézményre tette egy ünnepi pillanat felbuzdulásában a szóban forgó alapítványát. Hogy a «művelt osztályok» viszont, a kik «örömmel kell, hogy kapjanak egy új könyvtáron, mely az ő szükségleteikkel is törődik»,⁴ vajjon a maguk számára megfelelőnek fogják-e találni, nem azt, hogy a munkásokkal egy intézményt közösen használ-

¹ I. m. 28. l.² U. o.³ I. m. 13. l.⁴ U. o.

janak, hanem hogy egy kifejezetten népjóléti intézményt vegyevék igénybe s ezzel mintegy azt a látszatot keltsék, hogy a mikor a népjólétet akarják szolgálni, akkor is csak a maguk számára építenek otthont, szintén alapos megfontolás tárgyává volna teendő. De hát Szabó fejtegetéseiből azt sem tudjuk meg, hol fog állani ez a Népháza, a központi könyvtárnak lesz-e hajléka, vagy csak egyik fiókjának, a mint nem kapunk feleletet arra sem, hogy a többi fiók hol nyerne elhelyezést s mint kezeli azok további kezelését.

Azt reméltük, hogy e kérdések a memorandum megbeszélésére összehívott ankéten fognak tárgyalatni, de az újságok szűkszavú tudósításai szerint¹ ezek a nagyfontosságú gyakorlati problémák szóba sem kerültek. Ezekre a felelet a jövő titka s így állásfoglalásunk a fővárosi szabadkönyvtár ügyében még nem alakulhat ki véglegesen.

Csak azt tudjuk, hogy a könyvtár mielőbbi felállítására tanultaknak és tanulni vágyóknak, tehetőseknek és szűkös anyagi viszonyok közt tengődőknek egyformán szükségük van.

¹ E sorok írója, távol lévén a fővárosból, nem vehetett részt a tanácskozáson.